

Med a mlieko. O dôstojnosti latinského jazyka (Štvrtá časť)

Lucia Laudoni

25. októbra 2021 ✝ Kultúra

pokračovanie

Lacrimae linguarum, slzy jazykov sú slová. Jazyk plače slovami.

Mulsa je výraz označujúci substanciu zmiešanú s medom, medovinu. Schúlené v hniezde Cirkvi ako lastovičky, také boli stredoveké sväte ženy, ktorých duchovnými krídlami bola aj *lingua mulsa*, medovo zlatá liturgická latinčina a *ductus* jej poézie.

Prečo Boh dáva krídla? Dáva nám ich vari preto, aby sme mohli vyletieť bližšie k Nemu? Zaiste, *certissime*, Boh však chce, aby sme sa najprv naučili poriadne lietať a nebrali si príklad z Ikarovho pádu. Vyletel príliš prudko a vysoko k Slnku a krídla sa mu rozpadli prv, než dorazil do cieľa.

Krídla latinčiny sú opatrené závažiami gramatiky a nedovolia nikomu vyletieť *ad caelos* skôr, kým nezíska silu tieto závažia zodvihnúť.

Tréning a sila nie je to jediné, čo k tomu treba. Veľký Aquinas považoval štúdium za druh modlitby a zasvätené stredoveké ženy prežívali túto pravdu na vlastnej koži. Nechýbala medzi nimi svätá Brigita Švédska, „*cui deinde arcana multa fuerunt divinitus revalata*“. „Ktorej odvtedy boli božskou (mocou) odhalené mnohé skryté tajomstvá.“ Odvtedy, čo sa hlbín jej duše dotkol prst Božieho hrnčiara. Na tomto mystickom latinskom hrnčiarskom kruhu pribúdali ďalšie a ďalšie nádoby Ducha Svätého so xenoglosickými skúsenosťami. Poďme sa z nich napiť.

Božie slovo je nôž. Raní, aby uzdravil.

Zdroj: archív L. Laudoni

Dar supernaturálnej komprehenzie (od *comprehendere*, spoločne uchopiť, objaviť, *manum prehendō*, chytám za ruku), ergo dar určitého vnútorného a nadprirodzeného kognitívneho uchopenia až objatia latinského jazyka, dostávali stredoveké služobnice Božie rôznym spôsobom a v rôznom rozsahu. Prvým

spôsobom bolo riadne gramatické štúdium sprevádzané pomocou a príspevím svätých i samej Božej Matky (*Virgo doctrix*, Panna učiteľka), a to najčastejšie prostredníctvom súkromných zjavení, myšlienkových vnuknutí či snov. Na rozdiel od štandardného štúdia, ktoré počíta s istým časovým rámcom a postupnosťou pri osvojovaní si zákonov gramatiky, bola „Božia latinská škola“ typická nebývalou akceleráciou poznatkov. Mníšky zdolávali, obrazne povedané, aj desať schodov naraz a zažívali stavy hlbokej modlitby už pri bežnom memorovaní konjugácií a deklinácií. Až sem zrejme siahajú korene filozofie svätého Tomáša: modlitba a štúdium sú sestry.

Stredoveká tradícia svedčí, že Boh môže urobiť z latinčiny nástroj, prostredníctvom ktorého niektoré duše pritiahne k sebe. Každý dar udelený jednotlivcovi je však zároveň darom odovzdaným celej Cirkvi práve cez jednotlivca. Duch Svätý neprichádza do srdca, aby sa v ňom zamkol ako vo väzení, ale aby si zo srdca urobil trón svojho kraľovania.

Ani jeden z Božích darov nie je neužitočný. Svätý Pachomius dostal schopnosť rozumieť latinskému jazyku bez predchádzajúceho učenia priamo od Krista, aby mohol počúvať spovede latinských mníchov hľadajúcich svetlo na Východe. Stojí za pripomenutie, že Hospodin nežiadal od miestnych Latinov, aby sa vo východných krajoch vzdali materinského alebo paternálneho, otcovského jazyka v prospech (väčšine rímskej nobility dobre zrozumiteľnej) gréčtiny alebo sýrčiny. Práve naopak. Spasiteľ dáva svätému Pachomiovi schopnosť rozumieť latinským mníchom, aby sa mohli spoločne modliť a vyznávať z hriechov vo svojej vlastnej reči. Pán tým zabezpečil etnickú rovnováhu medzi mníchmi, nech nikto nepovyšuje svoju jazykovú tradíciu nad tradíciu toho druhého. Latinčine tým však nevzal žezlo kráľovnej jazykov. Dobrá kráľovná musí rozumieť potrebám svojich poddaných.

Život svätej Colety (Colette z Corbie) z 15. storočia zaznamenáva schopnosť tejto požehnanej ženy vnútorne rozumieť všetkým jazykom, čo jej pomáhalo rozvíjať jej apoštolát. Zaujímavosťou je, že hagiograf rozlišuje medzi praktickými komunikačnými danosťami a pasívnou percepciou: „*Apostoli variis linguis loquebantur et omnia idiomata percipiebant. Pariformiter ipsa cuncta percipiebat idiomata, videlicet Latinum.*“ „Apoštoli rozprávali rôznymi jazykmi a všetky reči (vnútorne) uchopili (vnímali). Rovnako (podľa vzoru apoštolov) i ona (mysľou) uchopila všetky jazyky, očividne latinský.“ Skúsenosť svätej Colety dáva jazykovej recepcii *in corde*, v srdci a srdcom, istý primát nad bežnou konverzáciou.

Oratio mea sicut incensum. Na krídlach kadidla vznáša sa šepot pokorných.

Zdroj: archív L. Laudoni

Podľa antickej predstavy ľudské slová vznikajú najprv v srdci a odtiaľ putujú do mysle, kde si obliekajú šaty konkrétnej lingvistickej štruktúry. Slová kľúčia v duši ako rastlinky. Sloveso *procedere* (vychádzať, kráčať vpred, predstupovať, odtiaľ sú odvodené slovenské termíny procesia a proces) Rimania aplikovali na dych a život rastliny. *Processio vitae* začína v semienku tak, ako sa myšlienka počne v srdci a postupujúc vpred (*procedens*) sa odovzdáva rozumu, aby dokonala svoje poslanie.

Druhý spôsob nadobúdania latinských jazykových znalostí *Dei cum gratia*, má nádych xenoglosie. Rehoľnice, ktoré neovládali čítanie a písanie, sa po dotyku zhora stávali plne gramotné. Ich *sapientia* bola neoddeliteľne spätá s latinskou literatúrou. Forma nazerania stredovekých mníchov *ad Latinitatem* bola však vysoko alegorická. Slová sa v ich očiach menili na akési éterické zrnká ruženca navliekané na niť gramatiky a obetované pre nebo na oltári ľudského jazyka z mäsa a kostí...

Svätej Kataríne Sienskej sa nikdy nedostalo formálneho vzdelania. Písať vo vernakulárnej taliančine sa naučila vďaka snom, v ktorých sa jej zjavovali *doctor angelicus* Tomáš Akvinský a – prekvapivo – Ján Krstiteľ. Predchodca Pána s latinskou kultúrou počas svojho pôsobenia na zemi nemal veľa spoločného, mal však pomazanie proroka nad národmi. A prorocký duch Kataríne nechýbal.

Duchovný otec svätice *beatus* Raymond z Capuy sledoval jej trnistú cestu osvojovania si latinského oficiá, ktorá bola zaujímavou kombináciou Božej školy a daru hermeneutiky sakrálnych textov: „*Domine, si placitum est tibi, ut sciam legere, ut psalmodiam et tuas laudes valeam decantare, tu me docere digneris, quod per memetipsam apprehendere nequeo.*“ „Pane, ak je ti po vôli (ak ti je príjemné), aby som vedela (aby som bola schopná) čítať, nech môžem prespevovať žalmy a tvoje chvály, ty ma ráč učiť, pretože sama (prostredníctvom seba samej) to obsiahnuť nedokážem.“

Modlitba svätej Kataríny Sienskej je plná pokory (dar prijme len vtedy, ak je to Božou vôľou) a pocitom vlastnej *infirmittatis*, slabosti (sama sa to naučiť nevie). Z kontextu modlitby vyplýva predchádzajúce úsilie (svätica sa učí, ale výsledok jej práce je slabý). Je to pekný a poučný odkaz pre duše, ktoré sa opovážlivo spoliehajú na Boží meč roztínajúci gordický uzol bez toho, aby sa sami vopred pokúsili uzol rozviazať.

Boh dáva zadarmo, nedáva však bez snahy, *sine industria*. Pohanská bohyňa pracovitosti Industria bývala zobrazovaná s pavúčou sieťou. Pridajme k tomu obraz mraveniska. Šikovné mravčeka nikdy neuvidia svoje dielo z vtácej perspektívy. Ich úlohou je zostať na zemi. Ich dielo však uzrie Boh, ktorý bdie aj nad cestičkami mravcov.

Latinčina je ako mušľa. Počuť v nej šum krvi, ktorá sa zdá byť oceánom.

Zdroj: archív L. Laudoni

A bdel aj nad túžbou svätej Kataríny. Sotva dokončila modlitbu, písmená roztratené ako mravce pred jej zrakom odrazu dostali správny tvar a začali ožívať. Z latinského textu jej *vitae* sa dozvedáme, že mohla čítať *velociter et expedite* – chytro a pohotovo. Aktivizoval Boh to, čo sa Katarína podvedome už naučila, no nedokázala to prakticky uplatniť, alebo do nej vložil novú schopnosť? V prospech druhej možnosti svedčí i to, že samostatne nedokázala observovať kvantitu latinských slabík, mohla čítať len kompletne slová.

Filologická erudícia stredovekých svätíc indikuje úzku väzbu medzi obsahom a formou. Medzi obsahom a formou neexistuje vzťah nadradenosti a podradenosti, iba vzťah dokonalej synergie ako medzi dušou a telom.

Latinčina je *per se* nástrojom synergie medzi nedokonalým ľudským slovom a dokonalosťou Boha Slova, má preto funkciu jedného z mnohých mostov *inter coelum et terram*. Most však potrebuje piliere ľudskej túžby, aby premosť oba brehy.

Talianska svätica Veronica z Binasca sa učila čítať po nociach (*nocte pervigilans*, bdejúca v noci), pretože cez deň ju zamestnávala fyzická práca. Podľa vzoru svätej Kataríny Sienskej prosila o osvietenie mysle, aby sa naučila správne čítať a osvojila si latinský jazyk slovom aj písmom. Jedného dňa sa Veronike zjavila Bohorodička a prezradila jej, že postačí zapamätať si tri písmená: „*Prima coloris albi erit, secunda nigri, tertia rubei.*“ „Prvá (litera) bude biela, druhá čierna, a tretia červenej farby.“ Narácia pokračuje zaujímavým výkladom zmyslu triády farieb. Biela predstavuje čistotu srdca (*cordis munditiam*), čierna symbolizuje zlé skutky (*opera mala*), ktoré náruč odpustenia a súcitu oberá o ich silu a červeň, farba krvi, pozýva každodenne rozjímať nad Ježišovým utrpením. Vizualizovať si písmená vo farbách je užitočná mnemotechnická pomôcka a z čítania zároveň robí vysoko symbolický akt.

Analogický dar diferenciácie skrytého zmyslu písmen dostal v 6. storočí svätý Leonorius. Čítať sa naučil za tri dni: „*Primo die litterarum omnium nomina, in secundo coniunctiones earum, in tertio scribendi notitiam agnosceret.*“ „Prvý deň spoznal mená všetkých písmen, na druhý (deň) si osvojil ich (vzájomné) spojenia (väzby) a na tretí znalosť písania.“ Číslo tri je v hagiografickej literatúre pendantom plnosti a perfekcie.

Punc perfekcie dáva latinčine aj hudba. Zriedkavo si uvedomujeme, že latinský jazyk je doslova nabitý hudobnou harmóniou. Rozdiel medzi indikatívmi imperfekta a prvým futúrom sa dá previesť do hudobného intervalu sekundy. Ak vyslovíme *amabam, amabas...*, náš hlas podvedome klesá dolu, kým tvary futúra *amabis, amabit...*, s ich zvučnou jotou vytvárajú ascendenčnú melodickú schému. Niet tu však miesta na generalizáciu. Základnou determinantou je individuálna poloha hlasu a to, čo taliansky vokálny žargón pozná pod pojmom *tessitura*. Stále však platí, že systém latinských časov je Božou notovou osnovou. Ozvučíme ju?

Nielen koruny skladá Boh z vavrínov, robí z nich aj kríže. A vavrínové kríže sú ťažšie, ako irídium.

Zdroj: archív L. Laudoni

Kto iný, než svätá Hildegarda z Bingenu nás lepšie zasväťí do muzikality latinského slova? Mystičke, ktorá nikdy neštudovala latinčinu, bol dar Múdrosti udelený pri svätodušnej vízii ohňa: „*Maximae coruscationis igneum lumen aperto coelo veniens, totum cerebrum meum transfudit, totum cor, totumque pectus meum velut flamma, non tamen ardens, sed calens, ita flammavit.*“ „Keď sa otvorilo nebo, zostúpilo (z neho) ohnivé svetlo (plné) najmocnejších zábleskov (mocné záblesky ohnivého svetla) a zalialo všetku moju myseľ, celé srdce a celú moju hrud' sťa plameň, ktorý hrial, a predsa nepálil, (a) tak blčal.“ Od tej chvíle bola svätá Hildegarda schopná písať a komunikovať spisovnou latinčinou s neuveriteľnou fluenciou, nebola však v stave zvládnuť hoci len jediné elementárne gramatické cvičenie: „*Nec divisionem syllabarum, nec cognitionem casum aut temporum habebam.*“ „Nemala som znalosť o rozdelení slabík, ani o pádoch alebo časoch.“

Gramatika je ako hrniec, v ktorom sa varí polievka. Bez ohňa Ducha a vody modlitby v ňom neuvaríme nič.

Aké ďalšie slová vypaľoval oheň Múdrosti do srdc latinských svätcov? Nabudúce pochopíme viac...

Med a mlieko. O dôstojnosti latinského jazyka (Prvá časť)

Med a mlieko. O dôstojnosti latinského jazyka (Druhá časť)

Med a mlieko. O dôstojnosti latinského jazyka (Tretia časť)

URL adresa článku: <http://christianitas.sk/med-a-mlieko-o-dostojnosti-latinskeho-jazyka-stvrta-cast/>